

2008

Prosjektrapport

Beiteprosjektet i Agder og Telemark

[Ingebjørg Kamstrup]

2009

Lyngdal kommune

INNLEDNING

Beiteprosjektet i Lyngdal. er et av 10 pilotprosjekter som deltar i et samarbeidsprosjekt for Telemark og Agder-fylkene, med fokus på areal- og driftssamarbeid med beitende husdyr i kulturlandskapet. Prosjektperioden er 2008 – 2009.

Av Lyngdal kommune sitt totalareal på ca 391 km² er det landbruksregisteret registrert ca 22 000 da jordbruksareal.

De beste og mest sammenhengende jordbruksområdene ligger i dalbotnen og nær Lyngdal sentrum. Kommunen har mange mindre landbrukseiendommer og jordbruksarealene er i mange områder oppdelte, både mellom bruk og arealene kan ligge spredt.

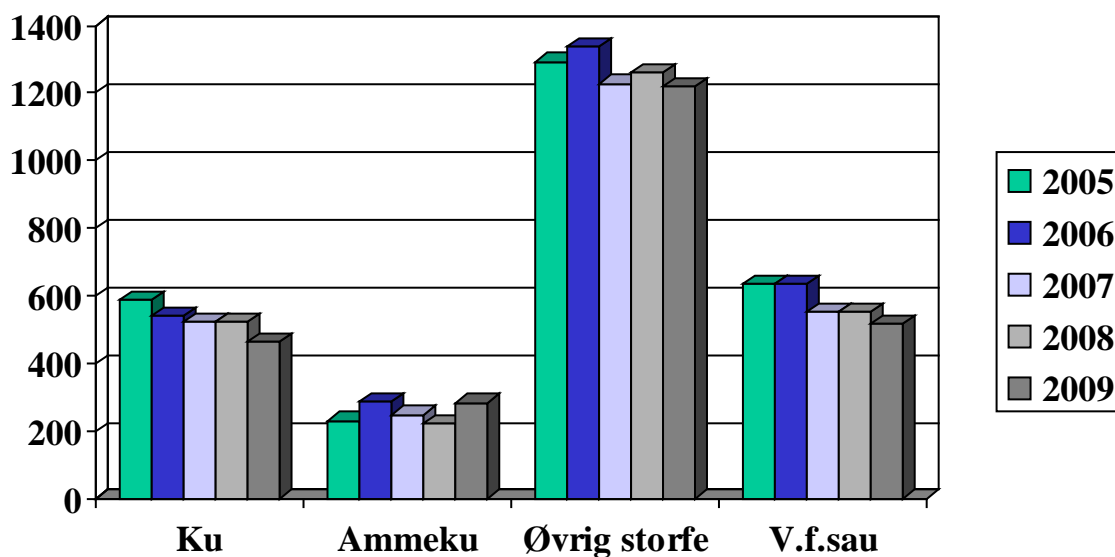
Kommunen har også mange heiebruk. Flere av disse har ikke vært bebodd på mange år. Veksten i andre næringer er stor og presset på de sentrumsnære jordbruksarealene er stort.

Utviklingen i landbruket er som i resten av landet, antall bønder reduseres og arealer går ut av drift og kulturlandskapet gror til. I Lyngdalsregionen er tilgangen på arbeidsplasser utenom landbruksnæringen forholdsvis god. Dette har medført at mange bønder har hatt arbeid utenom bruket. Lønnsomheten landbruket, i forhold til lønnsforholdene i andre yrker og krav om ferie og fritid, medfører at flere kutter ut gardsdrifta. En utvikling har vært overgang fra melkeproduksjon til kjøttproduksjon. Etter noen år kuttet så dyreholdet ut. Den beste jorda blir høsta og foret selges, eller jorda blir bortleid.

Pr. 31.07.2000 mottok 145 bønder produksjonstilskudd for drift av 15 649 da. Tilsvarende tall for 2009 er foreløpig 88 bønder som har søkt produksjonstilskudd på 12 723 da. (Et bidrag til nedgangen kan være mer nøyaktige arealmålinger)

Pr. 1.01.1999 mottok 141 bønder produksjonstilskudd for dyr, mens tallet husdyrbrukere pr. 1.01.09 var 80.

Dyretallet på grovforetende dyr har i løpet av siste 5-års periode hatt slik utvikling, pr. 31.07.:

Antall melkekubesetninger og totalantallet på melkekyr går ned til tross for at gjennomsnittstørrelsen viser en svak økning. Det skjer en overgang til ammeku/kjøttproduksjon,

men dette veier ikke opp antall storfe som samlet går ned. Antall bønder med sau og sauetalet går ned.

Når jordbruksdrifta på eiendommen opphører, blir den mest lettbrukte jorda i beste fall bortleid. Beitemarka blir ofte liggende ubrukt.

Leiejordprosenten i Lyngdal kommune er høy og kjøreavstanden til leiejorda kan være lang, da jorda ofte leies bort til andre enn nabobruk.

Flere grunneiere kan ha vansker med å få noen til å bruke jorda. Avstanden til aktive bruk er lang og jordene små og tungbrukte. Beitemarka blir ofte liggende ubrukt.

Med dagens maskiner og økonomiske vilkår i jordbruket blir drift av slike arealer lite lønnsomt og jorda gror igjen. På få år er det her skog av mindre god kvalitet.

Flere grunneiere uttrykker at de gjerne skulle hatt dyr på beite, for å hindre igjengroing.

Ved prosjektets oppstart pekte ingen større sammenhengende arealer seg ut for beiting der tilgroinga ikke var kommet så langt at området kunne tas i bruk til beite uten omfattende rydding.

Prosjektplanen skisserte en form for formidling av dyr og areal gjennom en beitebank.

PROSJEKTORGANISERING OG PROSJEKTDRIFT

I Lyngdal ble prosjektet organisert slik:

Styringsgruppe bestående av leder i hovedutvalg for miljø, plan og drift, leder for arbeidsgruppa og lokal prosjektleder oppnevnt. Denne gruppa skulle sikre at prosjektet forankres i kommunen, økonomisk og arbeidsmessig.

Arbeidsgruppe:

Lyngdal Bonde- og småbrukerlag v/Marit Jordal, leder

Lyngdal Bondelag v/John Peder Omland

Lyngdal Sau- og geitagslag v/Arild Steinberg

Lyngdal Grunneierforening v/Karsten Benestvedt

Lyngdal Skogeierlag v/Kai Ove Kvinlaug

Lyngdal Turistkontor v/ Anne Grethe Løland

I løpet av prosjektperioden kom Trygve Kinn med i styringsgruppa

Lyngdal skogeierlag gikk ut av gruppa på slutten av prosjektperioden

Tilknyttede ressurser: ordfører, rådmann, sentral prosjektleder og sentral styringsgruppe.

Ingebjørg Kamstrup fra Lyngdal kommune har vært prosjektleder.

Prosjektperioden har vært 2-årig, 2008/2009. Lyngdal kommune ble tilbudt å være deltaker i prosjektet ved brev av 11.02.2008.

To år er en kort periode for igangsetting og gjennomføring av tiltak innenfor dette området. Når arbeidet må starte fra begynnelsen trengs lengre tid. Arbeidet krever både mye informasjon og en modningsprosess. Det ville vært ønskelig med lengre prosjektperiode.

I ettertid har det vist seg at p.g.a. sterkt arbeidspress i kommunen har det blitt knapphet på tid og ressurser til prosjektarbeidet. Alle punkter i prosjektplanen har derfor ikke latt seg gjennomføre i

løpet av prosjektperioden. For framtidige prosjekt som skal skje i kommunal regi må det skje en fristilling av ressurser for at et prosjekt skal kunne gjennomføres i henhold til oppsatte planer.

Drift av beitebank med formidling av beitedyr og beiteareal mellom de parter vil medføre betydelig arbeid. Det viste seg at det var vanskelig for kommunen å ta ansvaret for dette. Et slikt arbeid bør skje på en enkel måte uten at det belaster kommunale ressurser.

Blåtungealarm la en liten demper på prosjektleder våren 2009.

KOSTNADER OG FINANSIERING

Etter inngått avtale mellom "Beite som ressurs for landbruket og bygda" og Lyngdal kommune skulle Lyngdal kommune reise egenkapital/egeninnsats til en verdi av kr 150 000,- pr. år i de to årene prosjektet varer. Dersom piloten oppfyller avtalen mottar piloten kr 50 000, hvert år i to år fra hovedprosjektet.

Regnskap pr 1.11.09	Inntekter	Ugifter
Overført fra Beiteprosjektet	100 000,-	
Godtgjørelse medlemmer		
Kjøregodtgjørelse medlemmer		
Servering møter		
Porto og kopiering		

Ubrukte midler

Det er ikke brukt midler av mottatte midler til investeringer.

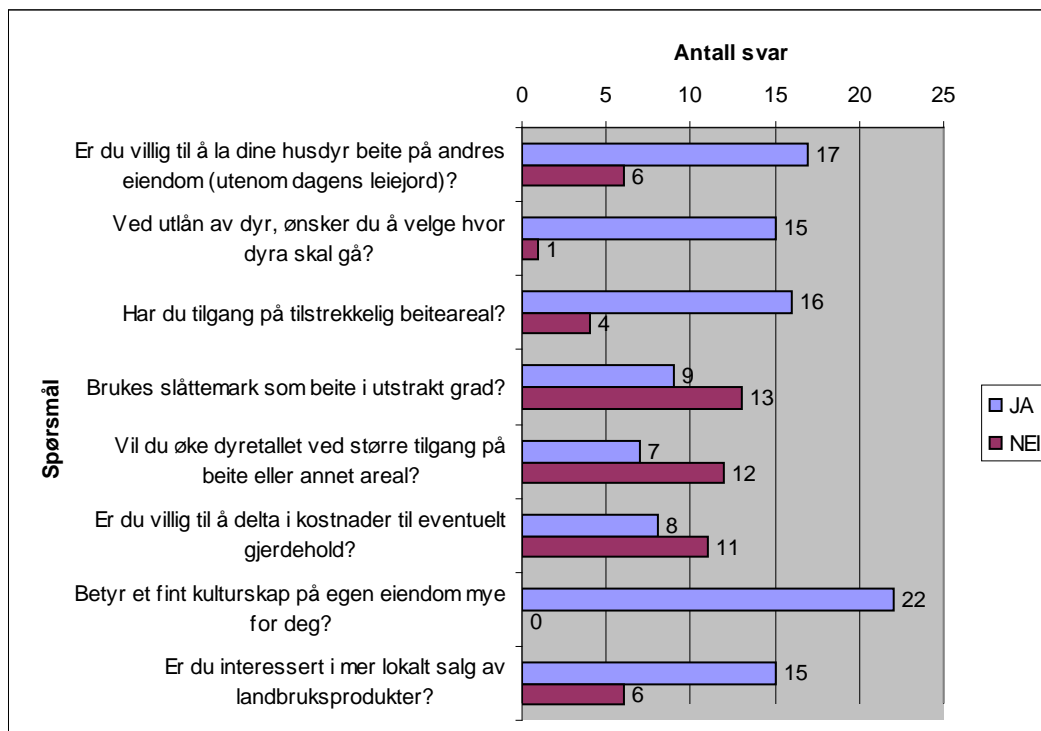
GJENNOMFØRTE TILTAK

Spørreundersøkelse.

Det ble utarbeidet et informasjonsskriv og to ulike spørreskjemaer. Et skjema for eier av grovforetende husdyr og et skjema for eiere av mulige beiteareal. Materiellet ble henholdsvis sendt til de av søkerne om produksjonstilskudd som har grovforetende husdyr, 77 stk. , og til eiere av beiteareal i del av kommunen, i Kvåsdalføret og i Opsalsbygda, 128 skjemaer .

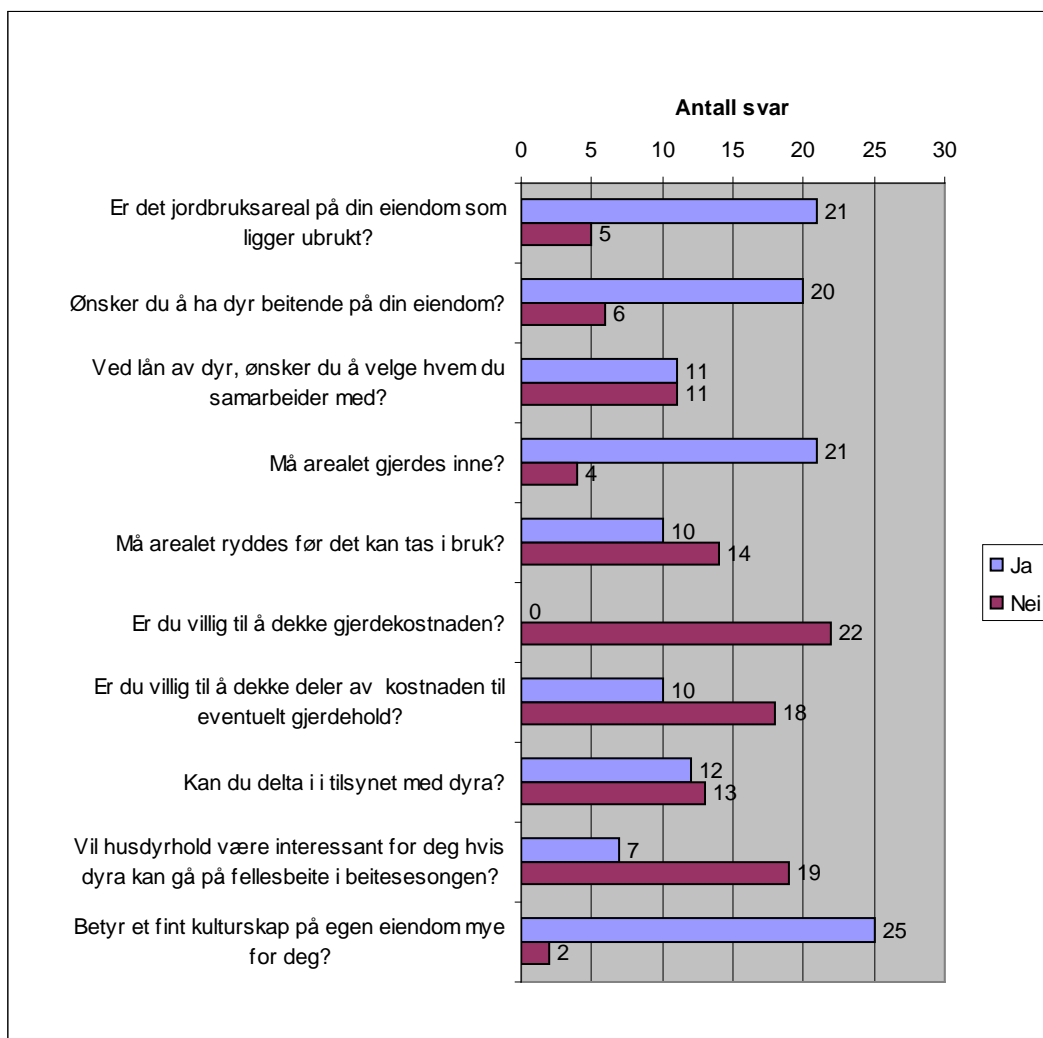
Svar fra husdyrbrukere med grovforetende husdyr:

Svar på 23 av 77 utsendt skjema:

Svar fra eiere av landbrukseiendom uten dyr:

Svar på 29 av 128 utsendte skjema.

Spørreundersøkelsen viser at

- husdyreiere er villige til å låne ut beitedyr til tross for at de fleste har tilgang på tilstrekkelig beiteareal.
- på husdyrløse bruk er interessen for lån av beitedyr stor
- dekking av gjerdekostnaden blir en stor utfordring
- eiere av beiteareal lite villig til å dekke gjerdekostnad
- et åpent og fint kulturlandskap betyr mye for de aller fleste

Kostnadene med inngjerding antas å være den største utfordring for at beiteareal skal bli tatt i bruk igjen.

Andre utfordringer vil være hvem skal formidle dyra, hvilke arealer skal prioriteres og tilsyn av dyra.

Beitebank

Flere områder i kommunen er vurdert med tanke på å ta kontakt med grunneiere med forespørsel om interesse for å få inn beitedyr. Arbeidsgruppa satset på å få gjenopptatt beitebruken på et areal i Kvås og å arbeide for at den dyrka jorda i Skrelia ble tatt i bruk som beite. Det er viktig å starte opp med et prosjekt som kan skape ringvirkning.

Et område på Foss i Kvåsdalen er nå tatt i bruk igjen som beite for sau. Det er utarbeidet avtale mellom dyreeier og grunneier. Det er gitt SMIL-tilskudd til inngjerding.

Et område i Hommen i Opsahlbygda er gjerdet inne og beites av innlånte storfe. Det er gitt SMIL-tilskudd til inngjerding.

For bruk av jorda i Skrelia til beite er to dyreeiere kontaktet. De 3 grunneierne er interessert i at arealet blir brukt, men det har ikke lyktes å få i gang bruk av arealet. Området må gjerdes inne på nytt.

Grunneiere i andre områder er kontaktet og har stilt seg positive til at jordbruksarealene blir beita. Det er ikke knyttet kontakt med husdyrholdere.

Utsending av materialet i spørreundersøkelsen antas også å ha hatt påvirkning til at andre områder er blitt gjerdet inne og at arealet beites. Slike tiltak antas å ha en viktig smitteeffekt. Det bør arbeides videre med å få dyr tilbake på ubrukt beiteareal.

Avtaler

Det er utarbeidet forslag til avtale om beitebruk. Denne vil bli distribuert til eiere/brukere i andre områder i kommunen.

Møter:

Åpent møte om Beiteprosjektet ble avholdt den 5.05.08. 13 grunneiere møtte. Tidspunktet, en kveld med fint våronnvær, medførte kanskje at fram møtet var mindre enn forventet. Prosjektet ble positivt mottatt. Hans Jørgen Aase informerte om prosjektet.

I forbindelse med fagdag om Kystnært småfehold, i regi av Fylkesmannen, ble det sendt invitasjon til småfeholdere etter liste for prøvetaking for undersøkelse for Blåtunge. På denne samlinga deltok 6 småfeholdere fra Lyngdal. De fleste har for få dyr til å være berettiget til produksjonstilskudd. Dette bør følges opp med et orienteringsmøte for dannelse av felles foretak. Dersom flere små besetninger samles i et felles foretak kan foretaket få rett til produksjonstilskudd. Dette vil være en oppmuntring og kan bidra til at dyrehold på mindre bruk opprettholdes.. Et møte med tema felles foretak bør holdes høsten 2009.

Arbeidsgruppa har hatt 7 møter og 1 befarings.

Representanter fra arbeidsgruppa har deltatt på flere samlinger i prosjektet.

Beiteprosjektet har fått positiv omtale i Farsunds Avis og i avisa for Dyrskuet i Lyngdal.

Videreføring:

Det arbeidet som er satt i gang forventes å utløse økt etterspørsel etter SMIL-midler til inngjerding av beiteareal.

Arbeidet med å få inn beitedyr på nye områder bør fortsette selv om den ordinære prosjektperioden går ut.

Et opplegg der dyr som kan lånes ut/lånes av andre bør prøves. En registrering av dyr som kan lånes ut med videreformidling til eiere som ønsker beitedyr bør utvikles.

Høsten 2010 holdes informasjonsmøte med tema felles foretak.

MÅLSETNING – MÅLREALISERING

Prosjektets hovedmål er å beholde og om mulig øke beitebruken i Lyngdal for å ta vare på kulturlandskapet. Hovedaktiviteten var i prosjektplanen å prøve ut en form for Beitebank med formidling av dyr og beiteareal.

Delmålene var:

- Opprettholde og ta opp igjen beitebruk
- Registrere husdyrholderes behov for økt beiteareal
- Kartlegge ubrukte beiteressurser
- Knytte kontakt mellom eiere av husdyr og eiere av beiteareal
- Utarbeide forslag til kontraktformular
- Igjengrodd jordbruksareal tas i bruk til jordbruksdrift
- Bruk av SMIL- RMP-midler øker
- Arrangere informasjonsmøte om god beitebruk, beitetrykk, samarbeite
- Nye eiere av landbrukseiendommen motiveres til å starte med husdyrhold
- Økt omsetning av kjøtt fra lokale produsenter

Den gjennomførte spørreundersøkelsen viser at dette arbeidet bør fortsette utover prosjektperioden. Det må arbeides videre med formidling av beitedyr. Mange ønsker å ha dyr beitende på sin eiendom. Skal slik formidling skje via kommune bør det skje en prioritering av areal.

Det er tatt i bruk et område for beiting for sau. Prosjektet har formidlet kontakt mellom husdyrholder og grunneier. Området ligger lett synlig og mange har lagt merke til at beitebruken er tatt opp igjen.

Et annet område har lånt inn beitende storfe. En effekt av utsendelsen av materialet antas å ha medført at også andre områder har blitt beitet i 2009.

Kommunen har mottatt flere søknader om SMIL-tilskudd til inngjerding til beite enn tidligere. Det er også gjerdet inn områder uten SMIL-tilskudd. Et generelt økt fokus på beitebruk og kulturlandskap antas å være medvirkende til slike tiltak.

En formidling mellom dyreeier og beiteeier kan utvikles på ulike måter. Et slik formidling bør skje på enklest mulig måte, gjennom opplegg for direkte kontakt mellom dyreeier og beiteeier. En formidling ved registrering via data synes å være enklest å utvikle og vil kreve minst ressurser. Et aktuelt sted er på kommunens hjemmeside.

Lykkes en utveksling av beitedyr og arealer kan dette bidra til at områder fortsatt holdes åpne. Dette vil skape trivsel for fastboende og tilreisende.

VIKTIGSTE ERFARINGER - KONKLUSJON

Prosjektarbeid er vanskelig å gjennomføre uten at det stilles særlige ressurser til rådighet. Tid og ressurser må øremerkes til oppgaven. Samarbeid mellom aktører er viktig for framdrift.

Et prosjekt av denne typen trenger lengre prosjektperiode enn to år. God informasjon, motivasjon og modningstid er nødvendig.

Prosjektet bekrefter at et fint kulturlandskap betyr mye for folk flest.

Dersom det kan vises gode eksempler vil dette ha smitteeffekt. Med nedgang i dyretall vil det være viktig å prioritere arealer som det er viktig for allmennheten at holdes oppe. Godt synlige arealer eller områder som er mye brukt som turområder må prioriteres først.